

LEH KRONİĞİ HISTORIAE POLONICAE'DE UZUN HASAN BEĞ'E DAİR BİLGİLER

Çeviren: Altay Tayfun ÖZCAN*

Karakoyunlu Cihanşah'ı mağlup etmesinin ardından (1467) gücü daha da artan Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan Beğ, Gürcistan, Doğu Anadolu, Türkistan ve daha başka yerlere yaptığı seferlerle bir anda bölgesinin en kudretli hükümdarlarından birisi haline geldi¹. Artık İlhanlıların topraklarının tamamını, Timurlularının ise bir kısmını elinde tutan Uzun Hasan Beğ, selefleri gibi etki alanını batıya doğru yaymaya karar verince geçmişte yaşanan mücadeleler yeniden baş gösterdi.

Osmanlılarla Akkoyunlular arasındaki mücadeleler tarihi olarak; Doğu ile Batı Türklüğü arasında, Karaman beyliği merkezli, etki alanı olarak yerel bir görüntü sergilese de Osmanlıların tazyikine uğrayan Macaristan ve Lehistan gibi devletlerin hadiselerle bir şekilde dikkat vermeleriyle evrensel bir karaktere sahip oldu. Uzun Hasan'ın batı ile ilk temasları, Trabzon Rum İmparatorluğu vasıtasıyla Venedik ile başladı². Ancak bir süre sonra diğer devletler de gözlerini Doğu Anadolu'daki gelişmelere çevirdiler. Elimizde bulunan pek çok elçilik heyeti raporundan anlaşıldığı kadarıyla Uzun Hasan Beğ'in sarayı bu mücadeleler neticesinde adeta XIX. yüzyıl Versay'ını andırıyordu. Dönemin en önemli devletlerinin elçileri burada bulunuyor, kendi çıkarları için Uzun Hasan'ı etkilemeye çalışıyorlardı ki aralarında Venedik, Osmanlı, Memluk, Hint, Macar, Leh ve Rus elçileri sayılabilir. Hadiselerin etki alanı Osmanlı Devleti'nin Timur'un soyundan gelenleri Uzun Hasan Beğ'e karşı kıskırtması ile Türkistan'a, Memluk devletinin meseleye eğilmesiyle Mısır'a kadar yayılmış vaziyetteydi³.

* Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kütahya.

¹ Uzun Hasan Bey'in faaliyetleriyle ilgili olarak bk. Hinz 1992, 37-48; Woods 1993, 143-151, 163-178; Aka 2001, 67-72; Aka 2000, 90-92.

² Akkoyunlularla Trabzon Rum İmparatorluğu arasındaki ilişkiler ve bunun Akkoyunluların Batı ile temasındaki etkisi için bk. Hinz 1992, 30, 31.

³ Osmanlılarla Timurlular arasındaki temaslarla ilgili olarak bk. İnalçık 1960, 425. Memluk devletinin hadiseleri takibine ilişkin bk. Koprman 2005a, 181-187; Wansbrough 1961, 201, 202.

Uzun Hasan Beğ ile Batılı devletleri birbirine yakınlaştıran gerekçe, Osmanlı Devleti'nin her iki taraf için de önemli bir tehdit unsuru olmasıydı. Batılılar Osmanlıların doğu taraflarında bir gücü desteklemek suretiyle üzerlerindeki Osmanlı baskısını kaldırmayı tasarlarlarken, Uzun Hasan Beğ, düşmanını iki cephede mücadele etmeye zorlayarak Anadolu'daki Osmanlı gücünü kırmak istiyordu. Bu maksatla ilk girişim Uzun Hasan tarafından geldi ve bu, kısa süre sonra Venedik tarafından karşılık gördü. Macaristan, Osmanlıların tazyikine en çok kendisi uğruyor olmasına rağmen kararsızlık içinde kaldı ve hiçbir zaman görüşmelerin önemli bir ayağı olamadı. Buna karşılık Boğdan taraflarındaki otoritesi ve ekonomik çıkarları darbe yiyen Lehistan, Uzun Hasan Beğ'in girişimlerini önceleri tereddütle karşılamışsa da bir süre temasların bir tarafı olmaya karar verdi. Leh diplomasisindeki bu karar değişikliğinde kuşkusuz Kırım taraflarındaki hareketliliğin de payı olmalıdır. Ancak bu konuda daha derin araştırmaların yapılması gereklidir. Neden her ne olursa olsun Polonya'nın, Osmanlıların doğu sınırlarındaki meselelere dikkat kesilmeleri neticesinde Uzun Hasan Beğ, Leh devlet adamları arasında epey meşhur bir kişi haline geldi.

Lehlerin Uzun Hasan Beğ ile ilgili bilgileri, Lehistan'ın önemli devlet adamlarından Johannes Dlugozs'un *Historiae Polonicae* isimli kroniği sayesinde günümüze gelmiştir. Buradaki bilgiler Uzun Hasan Beğ ile Osmanlılar arasındaki mücadeleleri ve Akkoyunlular'ın Batının desteğini almak çabalarını göstermesi açısından kıymetlidir. Söz konusu kronikte başka hiçbir eserde dile getirilmemiş kimi ayrıntılar da Akkoyunlular ile ilgili meselelere ışık tutmaktadır.

J. Dlugozs kayıtlarını nereden aldığını bildirmemiştir. Bununla birlikte Otlukbeli muharebesinden biraz sonra bir Polonya elçisinin Akkoyunlu sarayında bulunuyor olması⁴ Uzun Hasan Beğ ile ilgili bilgilerin elçilik raporlarının hülasası olduğunu düşündürmektedir. Bunun yanı sıra daha sonraki yıllarda Uzun Hasan Beğ'in görevlendirmesiyle Lehistan kralının huzuruna gelecek olan Contarino Zeno'nun da bazı bilgileri aktardığı varsayılabilir.

Historiae Polonicae'deki bilgilerde Uzun Hasan Beğ'den Türk olarak bahsedilmekle birlikte daha çok İran hükümdarı olarak gösterilmiştir. Bunun yanında kaynakta Fatih Sultan Mehmet'ten Türk olarak bahsedilirken kendisiyle ilgili etnik bir tanımlama yapılmamıştır. Oysaki Uzun Hasan Beğ'in sahibi bulunduğu topraklar pek çok seyahatnameden anlaşıldığı kadarıyla zamanında "Türkmenya" olarak anılıyor, kendisi ise aslını Türk olarak beyan ediyordu. Onunla ilgili hocamız İsmail Aka'nın şu değerlendirmeleri önemlidir:

⁴ Zeno 2006, 38.

“Onun bilinmeyen bir tarafı da kendisinde kuvvetli bir milli şuurun varlığıdır. O kendisini Türklerin hükümdarı sayıyor, Osmanlı ve Memluk ülkesinde Türklere, gayr-ı Müslim muamelesi edilip, onlardan haraç alındığını söylüyor, kendisinin Oğuz Han ve Bayındır Han’ın soyundan geldiğini ifade ediyordu. Onun çağdaşları olan Osmanlı Sultanlarında da ataları olan Oğuzlara bir sevgi mevcut ise de, onlardan hiç biri kendisinin Türk soyundan geldiğini açıkça söyleyememiştir.”⁵

Uzun Hasan Beğ’in Doğu ve Güney Doğu Anadolu’ya değişik yerlerden getirdiği Türk boylarını yerleştirmesi, inşa faaliyetleri, özellikle de Anadolu’daki Oğuzculuk cereyanını yüksek bir mertebeye taşımaları ile Anadolu Türklüğünün XV. yüzyıldaki en önemli simalarından birisi olarak tarihteki yerini almıştır⁶. Osmanlı Türkleri arasında Oğuzculuk, Timur’un da etkisiyle, belirli bir derecede var olduğu bir gerçekse de bu akımın Uzun Hasan Beğ ile Fatih Sultan Mehmet arasındaki politik mücadeleler neticesinde daha da kuvvetlendiği görülmektedir⁷. Osmanlı hanedanında bu gelenekle ilgili yegâne isimlerin, Korkut ve Oğuzhan’ın, Fatih Sultan Mehmet’in torunları olması da Osmanlı hanedanı arasında bu mücadelelerin etkisini gözler önüne sermektedir. Bunun yanında aynı tesirler tarih yazıcılığından, diplomasiye ve edebiyata kadar kendisini gösterir⁸. Oğuzculuk cereyanı ile ilgili bize en doğru kayıtları sunan Osmanlı tarihlerinde Osmanlıların soyunun Oğuz Han’a kadar uzatılması XVII. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir⁹. Kaynaklarını büyük oranda Osmanlı tarihlerinden alan, 1591’de Almanya’da basılan *Historiae Musulmanae Turcorum de Monumentis İpsorum* (Kendi Kaynaklarından Müslüman Türklerin Tarihi) isimli eserde de hanedanın soyu Oğuz Han’a kadar uzatılmıştır¹⁰.

⁵ Aka 2005, 409.

⁶ Aka, 2005, 410.

⁷ Karadeniz, 2008, 151.

⁸ Karadeniz 2008, 154, 155; Emecen 2003, 153-157.

⁹ Emecen 2003, 157-160.

¹⁰ *Osman, Ertuğrul’un oğuydu ki onun babası Kaya Alp’in oğlu Süleymanşah’tır. Kaya Alp de Kızıl Buga’nın oğuydu ki manası kırmızı renkte boğadır. O babasının, dedesinin, dedesinin babasının, dedesinin dedesinin, dedesinin dedesinin babası ve dedesinin dedesinin dedesinin soyundan geliyordu ki bunlar: Bay Temir, Ay Kutluk, Tuğra, Karayto, Sancar (Sacor), Bulğay Sencur veya Bay Şungur, Baki Aga, Kiyak Aga, Tog Timur, Versaiob (?), Yasa, Zem Endur, Ay Kutluk, Turak, Kas Han, Yasu, Yalauatz, Bay Bek, Tuğra, Tok Missa (=Mirza), Geutze Bek, Artuk, Kotar, Zem Kimor, Torte, Kızıl Buga, Yamas, Bas Buga, Zem Armir, Baysu, Tuğra, Seuinz, Sarı Buga, Kutlu Musa, Kurtza, Baltsak, Komasa, Kara Oğlan, Süleyman Şah, Karacaoğlu (Carchalu), Boslugan, Bay Timur, Durut Musa, Gök Alp (Gioc Alp), Oguz (Han), Karahan (siyah bey demektir), Kutluzak, Lechrek, Diptak, Bulchas, Yafet ve peygamber olan Nuh (Noah) Bk. Leuclavius 1591, 89, 90.*

Dlugozs'un yukarda ifade ettiğimiz üzere Uzun Hasan Beğ'in Türklüğüne pek vurgu yapmaması kuşkusuz ki onun Avrupa devletleriyle Osmanlı Türklerine karşı giriştiği ilişkilerle alakalıdır. Diğer kaynaklarda da onun Türk olduğundan pek bahsedilmez. Mesela Osmanlı tarihi ile ilgili önemli bir eser olan Turcicarum RERUM Commentarius isimli eserde de Uzun Hasan Beğ, "İran kralı" olarak gösterilmiştir (*Usuncassano Persiae Regi*)¹¹. J.E. Woods'un Akkoyunlular kitabının kapağında da kullandığı XVI. asra ait bir kitaptaki resimde da Uzun Hasan Beğ, kıyafeti Roma togası ile tutturulmuş Grek tarzında, Grek heykellerindekilere benzer bir sakal ve Korint tipine yakın bir miğferle resmedilmiştir.

Historiae Polonicae'nin Latince aslından çevirdiğimiz Uzun Hasan Beğ ile ilgili kısımların Akkoyunlularla ilgilenen araştırmacılara katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

ÇEVİRİ METİN

Uzun Hasan¹² olarak anılan pek çok zafer kazanmış, pek çok bölgeyi kendisine bağlamış olan bir diğer Türk Kayzeri İran ve Ermenistan'ın aşağısından ona ve Mehmet'in oğluna (=Şehzade Mustafa) karşı ilerledi. Fakat Kayzerin oğlu ve Türklerin Kayzeri Mehmet'in kendisi yıkımını ve alçaklığını yeniden hazırladı, pek çok kalabalığı bir araya getirdi, ikinci kez 400.000 kişilik süvari ve pek çok piyadenin başında olan Uzun Hasan üzerine ilerledi¹³. Aynı soydan geldiği Karaman ve Tatar Kayzerlerinin desteğine sahip olan (Uzun Hasan), Türklerin iğrenç ordusunu katletti¹⁴. Bir zamanlar Uzun Hasan'ın müttefiki olan İmparatorlarının birkaç sene önce Türklerin Mehmet'i tarafından öldürülmüş olan Trabzon kentini ele geçirdi, işgal etti, Trabzon İmparatorluğunun tamamını ele geçirdi ve kent ahalisi hiç hak etmedikleri (bir şekilde) yas tuttu. Hemen sonra muhteşem bir hızla Anadolu'daki Sinop kentine saldırdı, ele geçirdi ve

¹¹ Giovio 1537, II. Mehmet faslı.

¹² Metinde Hussenkassen olarak geçmektedir.

¹³ Zeno'nun seyahatnamesinden Akkoyunlu ordusunun ana kısmının 40, yardımcı kuvvetlerle birlikte ancak 100.000 kişi olduğu anlaşılmaktadır. Zeno 2006, 26, 27.

¹⁴ Bu muharebe Akkoyunlu ordusunun Murat Bey komutasındaki 40.000 kişilik Osmanlı ordusunu yenmesiyle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Dlugozs bundan hemen sonra Şehzade Mustafa komutasındaki kuvvetlerin aynı Akkoyunlu ordusunu dağıtmasından bahsetmemiştir. Söz konusu mücadeleler için C. Zeno'nun seyahatnamesindeki bilgilere bk. Zeno 2006, 28, 29. Bu muharebeden Kitab-ı Diyarbekriyye'de de bahsedilir. Bk. Tihrani 2001, 344.

Gelibolu hattını ablukaya aldı¹⁵. Venediklilerin yardımını istedi¹⁶. İlerleme devam etti. Temmuzun ortalarında elçileri Polonya kralı Kazimir'e gönderdi. İyi niyetle Türklerin İmparatoru Mehmet'e karşı yardım talep etti, geri çevrilmeden gönderildi¹⁷.

(1473 senesindeki) Ağustos'un 30. günü pek çok zafer kazanmış İran ve Aşağı Ermenistan'ın Kayzeri Uzun Hasan, Trabzon İmparatorunun kızı olan karısı Catherina'nın¹⁸ kışkırtması ve ricasıyla¹⁹ Hıristiyanların müdafaası ve iyi niyetinden ötürü Türklerin Kayzeri Mehmet ile Türklerin ana vatanı (*solo Turcorum nativo*) olan Anadolu'da, Euphrate ırmağı (Fırat) yakınlarında Narsuthszan kenti civarında (=Tercan ovası²⁰) dokuz saat çarpıştı²¹. (...). Savaşa tutuşuldu, Uzun Hasan zaferi kazandı²². Türklerin ordusundan 56.000 savaşçı kesildi ve 150.000'i de ele geçirildi²³. Uzun Hasan 44.000 savaşçıya sahipti²⁴.

¹⁵ Akkoyunlu ordusunun Karaman beyliği topraklarında faaliyet göstermesine rağmen daha kuzeydeki bölgelerde faaliyette bulduklarına dair hiçbir kayıt bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu kayıtlar hatalıdır. Bu mücadelelerde Akkoyunluların faaliyet sahası ile ilgili olarak bk. Zeno 2006, 27-29

¹⁶ Uzun Hasan'ın bu mücadelelerden önce de Venediklilerle ilişki içinde olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte bu kayıt bizim için onun saldırılarını Venedik'e haber vermesini göstermesi açısından önemlidir. Zira onun bu mücadeleler esnasında Venedik ile direk bir temasa geçtiğini gösteren bir başka kayıt bulunmamaktadır.

¹⁷ Dlugossii 1878, 569.

¹⁸ Kaynaklarımıza bu bayanın ismi Despina olarak girmiştir.

¹⁹ Despina Hatun'un eşi Uzun Hasan'ı Osmanlılarla mücadeleye girişmesi için kışkırtmasından C. Zeno da bahsetmiştir. Despina ile yaptığı sohbet notlarında bu konuda eşsiz bilgiler bulunmaktadır. Bk. Zeno 2006, 24, 25. Bununla birlikte Uzun Hasan'ın Osmanlılarla mücadelelerin Karaman Beğ'inin Uzun Hasan Beğ'e ilticası ve ardından da kışkırtması olduğu anlaşılmaktadır. Bk. Koprman 2005b, 52.

²⁰ Muharebe mevkiisi ile ilgili olarak bk. Woods 1993, 197, 225.

²¹ Muharebeye tanıklık eden Zeno muharebenin sekiz saat sürdüğünü kaydetmiştir. Zeno 2006, 35.

²² Burada Murat Paşa komutasındaki süvarilerle Akkoyunlulardan bir kısım kuvvet arasında ırmağın geçiş noktasında yapılan mücadelelerden bahsedildiği anlaşılmaktadır. C. Zeno'nun detaylı bir şekilde aktardığı bu mücadeleler iki kere şiddetlenmiş, her ikisinde de Akkoyunlu süvarileri Osmanlı kuvvetlerini püskürtmekte başarılı olmuşlar, hatta Murat Paşa da ölmüştür. Zeno 2006, 33, 34. Bun mücadelelerden Kitab-ı Diyarbekriyye'de de bahsedilir. Ancak burada mücadelelerin Akkoyunlu pususu ile başladığından bahsedilir. Tihrani 2001, 347.

²³ C. Zeno bu mücadeleler esnasında Akkoyunlular'dan 500 kadar kişinin ölmesine karşılık Osmanlılardan 15.000 askerin öldüğünden bahseder. Bk. Zeno 2006, 33, 34. Ahsenü't Tevarih de Osmanlı kuvvetlerinin uğradığı kayıpların sayısını yükseltir. Bk. Zeno 2006, 34, (T. Gündüz'ün 64. dipnottaki açıklaması). Kitab-ı Diyarbekriyye'de ise Osmanlı kayıplarının 4000 olduğundan bahsedilir, kuşkusuz ki doğru rakam budur. Tihrani 2001, 347.

²⁴ C. Zeno ve Contarini de Akkoyunlu ordusunun 40.000 kişi olduğundan bahseder. Bk. Zeno 2006, 35; Contarini 2006, 136. Aynı rakam kitab-ı Diyarbekriyye'de de zikredilir. Bk. Tihrani 2001, 347.

(Kuvvetlerini) biri büyük oğlu Uğurlu Mehmet²⁵, diğeri Zeynel²⁶, üçüncü büyük komutan Bayandur (Bayındır bey²⁷) dördüncü ise kendisi komuta etti²⁸. Türkler 150.000 kişiden oluşan hafif süvari ve topçularla (onları) çevrelediler ve yendiler²⁹. Gece bastırınca savaş kesildi ve Türkler derinliklere çekildiler ve İstanbul'a vardılar. Savaşta Uzun Hasan'ın oğlu Zeynel ve ordusundan 100.000 kişi öldürüldü³⁰. Önde gelenleri (*Proceres*) ve beyleri (*optimates*) esir olarak götürüldüler ve gözetim altına alındılar. Bunların sayısı 35 idi ki aralarında en büyük ve güçlü beylerden (*princeps*) Kaschmurat da vardı³¹.

Kısa zaman sonra (1474 senesinde) Venedikli çalışkan ve asil bir kimse olan Catherino Zeno, Uzun Hasan'dan Polonya kralı Kazimir'e (diğer) elçiler ve Kaldani (*Chaldaico*) harfli bir mektupla geldi. Mektubun özeti şuydu: Polonya kralı Kazimir Hıristiyan inancına düşman Türklerin Kayzeri Mehmet'e karşı öteki Katolik krallar ve prenslerle bir süre sonra harekete geçtiğinde, Uzun Hasan'ın kendisi 100.000 zırhlıyla Türkler için yıkıma girişecek. Uzun Hasan'ın yanında üç sene geçirmiş ve Aziz Laurenti gününde Narsuthszan kentinde Türk Kayseri ile Uzun Hasan'ın mücadelesinde bulunmuş olan Venedik elçisi Catherino Zeno'nun yanındaki elçilik heyeti aynı zamanda Papalığa, Fransa kralına, Napoli'ye ve Macaristan'a ve aynı zamanda da Venediklilerinin başkentine gitmeye yetkiliydiler³². Kral Kazimir (elçileri) onurlandırarak ve hediyeler vererek Macaristan'a güvenli bir şekilde gönderdi. (Bu elçilerin aynı zamanda) Kral Kazimir ile ilgili gizli görevleri vardı. Birisinin dediğine göre Trabzon İmparatorunun kızı Catherine'den olma iki

²⁵ Metinde Ugorlimbeng olarak geçmektedir.

²⁶ Metinde Dzeynal olarak geçmektedir.

²⁷ Bu kişi herhalde Diyar-ı Bekriyye'de Zeynel Bey'in kumandasındaki sağ kısmın içinde yer alan Bayındır Bey olsa gerektir. Bk. Tihrani 2001, 349.

²⁸ Ordunun dört kısma ayrıldığından C. Zeno da bahsetmektedir. Muharebeye başından sonuna kadar tanıklık eden Venedik elçisi, Uğurlu Mehmet Bey'in Velihaht Şehzade Mustafa'nın kuvvetlerine karşı gönderildiğini, diğer üç ordunun ise Fatih Sultan Mehmet'i takip ettiklerini bildirmiştir. Zeno 2006, 35.

²⁹ C. Zeno'nun seyahatnamesinde de Akkoyunluların çevrildiklerine dair bilgiler bulunmaktadır. Buna göre önce Velihaht Şehzade Mustafa'nın komutasındaki ordu Karaman beyi Pir Ahmet'in birliklerine hücum etmiş, onların savaş meydanını terkinin ardından da Uzun Hasan'ın komutasındaki ana orduya sağ taraftan baskı kurmuştur. Kendisini oldukça "*sıkıştırılmış halde hisseden*" Uzun Hasan ise "*çevrilmekten korktuğundan*" muharebe meydanından çekilmeye karar vermiştir. Onun çekilişini gören oğlu Uğurlu Mehmet Bey de babasını takip etmiştir. Oğlu Zeynel aşağıda da bahsedeceğimiz üzere mücadelesini devam ettirmişse de ordusu, ölümüyle savaş meydanından çekilmiştir. Zeno 2006, 36.

³⁰ C. Zeno Akkoyunlu kayıplarını 10.000 kişi olarak vermektedir. Zeno 2006, 36.

³¹ Dlugossii 1878, 589, 590.

³² Zeno bu faaliyetlerinden seyahatnamesinde de bahsetmiştir. Bk. bk. Zeno 2006, 38-42. Onun faaliyetleriyle ilgili olarak ayrıca bk. Berchet 1865, 15, 18.

güzel kızı vardı. Bunlardan daha önceden vaftiz edilerek temizlenmiş olanın büyüğünü oğullarından birisine eş olarak vermeyi teklif ediyor³³. Kendisine teklif edilen çeyizi İstanbul'a, seninle anlaşma imzalamak isteyen Grekya ve Türklerden özgürleştirdiğin yerlere kadar olan Grek İmparatorluğunun tamamıdır. Uzun Hasan'ın elçilerine hiçbir cevap verilmedi³⁴.

(Bu esnada) Litvanya'da bulunan Polonya Kralı Kazimir (1475 senesinde), Trabzon Greklerinden olup sonrasında Muhammed'in dinini seçen yeterince parlak bir kimse olan İsaak'ı on iki atlı ile Uzun Hasan'a elçi olarak gönderdi³⁵. Diğer Katolik krallarının Türklerin Kayzerine karşı harekete geçtiklerinde kendisinin 300.000 (asker) ile Türk'e karşı harekete geçmesi, müttefikliğin kurulması, vahşice katliam yapılması, ilerleyerek onların güçlerinin kırılmasını istedi³⁶.

BİBLİYOGRAFYA

- Aka 2000 İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, TTK yay, Ankara.
- Aka 2001 İ. Aka, *İran'da Türkmən Hakimiyeti*, TTK yay, Ankara.
- Aka 2005 İ. Aka, "Diyarbakır'da Akkoyunlu Hakimiyeti", *Makaleler I*, Berikan yay, haz. Semih Yalçın - Şarika Gedikli, Ankara, 397-411.
- Berchet 1865 G. Berchet, *La Repubblica di Venezia e la Persia*, Torino.
- Contarini 2006 Contarini, *Doğu'da Venedik Elçileri*, Çeviri ve Notlar, Tufan Gündüz, Yeditepe yay, İstanbul.
- Dlugossii 1878 *Joannis Dlugossii seu Longini Canonici Cracoviensis Historiae Polonicae*, Tomus V, Cracovia

³³ Uzun Hasan'ın kızları ve akıbetlerinden C. Zeno da seyahatnamesinde bahsetmektedir. Buradaki kayıtlara göre bunlar üç kız kardeşti. En büyüğü Martha Safevilerin atası Şeyh Haydar'a eş olarak verilmişti. Dlugosz'un bahsettiği kızlar herhalde Martha'nın diğer kız kardeşleriydi. Bunlardan birisi babasının ölümünden sonra 1512 senesinde Zeno'nun torunu ile Şam'da karşılaşmış ve kızkardeşinin oğlu İsmail'in İran'da idareyi ele aldığından ve oraya gitmek niyetinde olduğundan bahsetmişti. Zeno daha sonra bu kızın akıbetinden bahsetmemiştir. Ancak herhalde hem bu kız ham de diğer kız kardeşi bundan sonraki hayatlarını İran'da devam ettirmişlerdir. Zeno'nun kayıtları için bk. Zeno 2006, 48.

³⁴ Dlugossii 1878, 602.

³⁵ Bu kişi herhalde Polonya kralına gelen elçilik heyetinden bir kişiydi. Dahası onun Uzun Hasan'ın zevcesinin maiyetinden bir kişi olduğunu da düşünebiliriz.

³⁶ Dlugossii 1878, 626.

- Emecen 2003 F. Emecen, “Eski bir İmajın Yeniden Keşfi”, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi yay, İstanbul, 151-160.
- Giovio 1537 Paolo Giovio, *Turcicarum Rerum Commentarius, Argentoratum*
- Hinz 1992 W. Hinz, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, çev. T. Bıyıklıoğlu, TTK yay, Ankara.
- İnalçık 1960 H. İnalçık, “Mehmet the Conqueror (1432–1481) and his Time”, *Speculum*, Vol.35, No.3, 408-427.
- Karadeniz 2008 H. B. Karadeniz, *Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi*, Yeditepe yay, İstanbul.
- Kopraman 2005a K. Yaşar Kopraman, “Osmanlı-Memluk Münasebetleri”, *Makaleler*, Haz. Semih Yalçın-Altan Çetin, Berikan yay, Ankara, 161-204.
- Kopraman 2005b K. Y. Kopraman, “Karamanoğulları (1250-1487)”, *Makaleler*, haz. Semih Yalçın- Altan Çetin, Berikan yay, Ankara, 49-54.
- Leuclavius 1591 *Historiae Musulmanae Turcorum de Monumentis İpsorum, Francofurti.*
- Tihrani 2001 Ebu Bekr-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, çev. M. Öztürk, Kültür Bakanlığı yay, Ankara.
- Wansbrough 1961 J. Wansbrough, “A Mamluk Letter of 877/1473”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, Vol.24, No.2, 200-213.
- Woods 1993 J. E. Woods, *Akkoyunlular*, Çev. Sibel Özbudun, Milliyet yay, İstanbul.
- Zeno 2006 *Doğu'da Venedik Elçileri*, Çeviri ve Notlar, Tufan Gündüz, Yeditepe yay, İstanbul.

Altay Tayfun Özcan